

Hazánkban domináns fajták áttekintése piaci és eredetvédelmi szempontból

Gál Péter

főosztályvezető
Agrárminisztérium, Borászati és Kertészeti Főosztály

2023.03.03.

Ez az előadás egy nagyon érdekes részkérdést vizsgál: melyek hazánkban a domináns szőlőfajták piaci és eredetvédelmi szempontból. E kérdés azért lehet fontos, mert több ország is szőlőfajtákra alapozza vagy alapozta a múltban bor marketingkommunikációját. Kérdés, hogy ennek feltételei mennyire adóttak Magyarországon.

Ez az előadás ismeretterjesztő céllal készült, és nem feltétlenül tükrözi az Agrárminisztérium hivatalos álláspontját.

Szemponatok, források és módszer

- Mi a domináns fajta?
- Mi a piaci szempont?
- Mi az eredetvédelmi szempont?

-
- HNT HEGYIR szőlőterület adatbázis
 - NÉBIH forgalombahozatali adatbázis
 - The University of Adelaide – Wine Economics Research Center

- Fajtaintenzitás index:

$$FII_{jm} = \frac{f_{im}}{f_m}$$

- Regionális hasonlósági index:

$$RHI = \frac{\sum_{m=1}^M f_{im} f_{jm}}{(\sum_{m=1}^M f_{im}^2)^{\frac{1}{2}} (\sum_{m=1}^M f_{jm}^2)^{\frac{1}{2}}}$$

Anderson, K. (2010). Varietal Intensities and Similarities of the World's Wine Regions. *Journal of Wine Economics*, 5(2), 270-309. doi:10.1017/S193143610000095X

- Herfindahl-Hirschman Index

$$HHI = \sum_{i=1}^N c_i^2$$

2

Az előadás elkészítéséhez a HNT HEGYIR szőlőterület adatbázisát, a NÉBIH forgalombahozott borászati termékek adatbázisát, valamint az University of Adelaide – Wine Economics Research Center nemzetközi szőlőfajta adatbázisát használtam fel. Köszönet az adatforrásoknak az adatokért.

A vizsgálat során a következő módszertant használtam:

- fajtaintenzitás-index a fajta dominancia mérésére (Andersen, 2010 alapján)
- regionális hasonlósági index annak mérésére, hogy mennyire egyedi egy termőhely/régió/ország fajtaszerkezete (valamilyen referenciaterülethez, pl. az egész országhoz, az EU-hoz vagy az egész világhoz képest)
- Herfindahl-Hirschman index annak mérésére, hogy mennyire töredezett egy termőhely vagy ország, régió fajtaszerkezete.

Az University of Adelaide – Wine Economics Research Center fajtaadatbázisának elérhetősége: <https://economics.adelaide.edu.au/wine-economics/databases>

A borminőséget befolyásoló tényezők

TERMŐHELY

- domborzat
- talaj
- klíma

SZŐLŐFAJTA

EMBERI TÉNYEZŐK

- alkalmazott technológia

ÉVJÁRAT

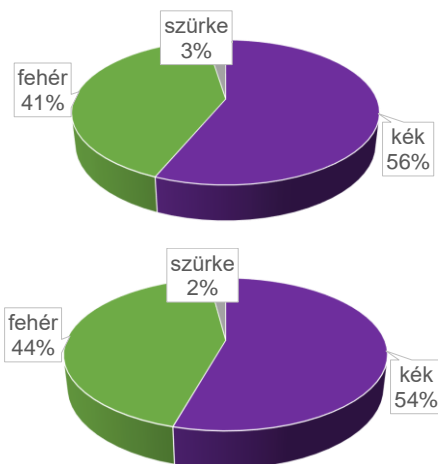
Először tekintsük át a szőlőfajta szerepét a borminőségben!

Ha már erről a témáról van szó, érdemes megjegyezni, hogy maga a szőlőfajta is része (lehet) a terroirnak.

Nemzetközi kitekintés (2016.)

Fajta	Terület (Borvilág, ha)	Terület (Föld, ha)	Arány (Borvilág)	Terület (Föld)
1. Cabernet sauvignon	265 966	310 671	6,29%	6,93%
2. Merlot	246 512	266 440	5,83%	5,94%
3. Tempranillo	219 310	219 379	5,18%	4,89%
4. Airén	203 276	203 801	4,81%	4,55%
5. Chardonnay	192 918	201 649	4,56%	4,50%
6. Syrah	176 040	181 185	4,16%	4,04%
7. Garnacha tinta	143 123	150 096	3,38%	3,35%
8. egyéb fehér fajták	129 657	138 826	3,07%	3,10%
9. Sauvignon blanc	120 876	124 700	2,86%	2,78%
10. Trebbiano toscano	118 543	120 343	2,80%	2,68%
11. egyéb vörös fajták	110 709	183 865	2,62%	4,10%
12. Pinot noir	104 761	105 480	2,48%	2,35%
13. Sangiovese	73 353	73 464	1,73%	1,64%
14. Bobal	59 189	59 189	1,40%	1,32%
15. Riesling	52 370	54 106	1,24%	1,21%
16. Côt (Malbec)	52 092	52 233	1,23%	1,17%
17. Monastrell	51 868	51 930	1,23%	1,16%
18. Pinot gris (Szürkebarát)	48 570	48 570	1,15%	1,08%
19. Cabernet franc	48 505	49 309	1,15%	1,10%
20. Rkatsiteli	47 822	51 374	1,13%	1,15%

Ez a táblázat mutatja meg azt, hogy a 33 legjelentősebb bortermelő ország (nevezük ezt az országcsoportot most az egyszerűség kedvéért Borvilágnak) szőlőterületein a legnagyobb mértékben termesztett szőlőfajtákat. Félkövérrel emeltem ki a Magyarországon legalább 1000 ha-on termesztett szőlőfajtákat. Az adatok forrása az University of Adelaide adatbázisa.

A felső tortadiagram a Borvilág, az alsó pedig az EU tagállamokban művelt szőlőfajták szín szerinti megoszlását mutatja. A használt adatbázis megkülönböztet ún. szürke (gray) fajtákat is, pl. a Szürkebarátot. Ezeket mi a fehérszőlők közé soroljuk.

Magyarország a világban (2016.)

Fajtaszerkezet mutató		Magyarország	Ausztria
hasonlóság EU (helyezés)	0-100 (1-15.)	32 (8.)	14 (14.)
hasonlóság Borvilág (helyezés)	0-100 (1-33.)	26 (20.)	15 (29.)
koncentráció (helyezés EU/Bv.)	0-100 (1-15./33.)	4 (13./31.)	15 (3./12.)
termesztett fajták száma (>10 ha)		81	35

5

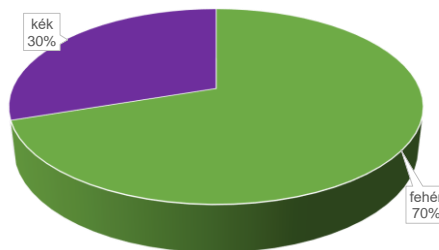
Ezen a dián Magyarország fajtaszerkezetét tekintjük meg nemzetközi összevetésben. Itt is az University of Adelaide adatait használtuk (a legfrissebb adatok 2016-osak). A könnyebb érthetőség miatt mind a Herfindahl-Hirschman, mind pedig a regionális hasonlósági index olyan formában van kifejezve, hogy értékeik 0 és 100 közé essenek (normálisan ez 0 és 1 között lenne).

Az értékek azt mutatják, hogy Magyarország fajtaszerkezete nemzetközi összehasonlításban is szétaprózódott, egyediségét tekintve pedig a középmezőnyben (vagy annak elején) található. Összehasonlításképpen Ausztria fajtaszerkezete kimondottan egyedi, és EU-s szinten a legkevésbé töredezettnak számít, míg világszinten a mezőny első harmadában foglal helyet ebből a szempontból.

Fajták a termelésben (2022.)

Fajta	Terület (ha)	Arány
1. Kékfrankos	7 312	12,15%
2. Bianca	5 711	9,49%
3. Cserszegi fűszeres	3 855	6,41%
4. Furmint	3 510	5,83%
5. Olasz rizling	3 235	5,38%
6. Irsai Olivér	2 501	4,16%
7. Cabernet sauvignon	2 216	3,68%
8. Chardonnay	2 159	3,59%
9. Merlot	2 153	3,58%
10. Aletta	2 116	3,52%
11. Szürkebarát	1 797	2,99%
12. Hárslevelű	1 467	2,44%
13. Cabernet franc	1 433	2,38%
14. Zöld veltelini	1 378	2,29%
15. Zweigelt	1 260	2,10%
16. Pinot noir	1 146	1,90%
17. Rizlingszilváni	1 139	1,89%
18. Ottonel muskotály	1 127	1,87%
19. Rajnai rizling	1 120	1,86%
20. Sauvignon blanc	961	1,60%
+A többi fajta összesen	12 566	20,89%

Magyarország szőlőfajtái, TOP20. HNT adatok alapján (2022. augusztus 1-jei állapot). Az adatbázis tartalmazza az összes (pl. termő, még nem termő) ültetvényt.

Az elmúlt években jelentős volt a Bianca, a Cserszegi fűszeres és az Irsai Olivér. Vezető szerepét stabilan őrzi a Kékfrankos.

Fajták a forgalomba hozott borokon (2022.)

Fajta	Mennyiség* (hl)	Arány*
1. Kékfrankos	193 740	7,04%
2. Szürkebarát	144 589	5,25%
3. Sauvignon	136 832	4,97%
4. Merlot	134 601	4,89%
5. Irsai Olivér	110 292	4,01%
6. Olasz rizling	108 014	3,92%
7. Cabernet sauvignon	97 835	3,55%
8. Chardonnay	94 347	3,43%
9. Bianca	90 472	3,29%
10. Furmint	89 318	3,24%
11. Leányka	86 872	3,16%
12. Csereszegi fűszeres	84 778	3,08%
13. Pinot noir	69 844	2,54%
14. Zöld veltelini	64 197	2,33%
15. Királyleányka	53 729	1,95%
16. Rizlingszilváni	53 026	1,93%
17. Kékoportó	49 906	1,81%
18. Cabernet franc	49 491	1,80%
19. Zweigelt	48 969	1,78%
20. Hárslevelű	45 514	1,65%
(nincs)	1 286 505	46,74%

Fajta	Tételszám* (db)	Arány*
1. Kékfrankos	1816	13,29%
2. Sauvignon	1329	9,72%
3. Olasz rizling	1217	8,90%
4. Merlot	1025	7,50%
5. Cabernet sauvignon	904	6,61%
6. Furmint	878	6,42%
7. Chardonnay	700	5,12%
8. Irsai Olivér	631	4,62%
9. Cabernet franc	611	4,47%
10. Pinot noir	516	3,78%
11. Csereszegi fűszeres	442	3,23%
12. Hárslevelű	421	3,08%
13. Zweigelt	400	2,93%
14. Szürkebarát	379	2,77%
15. Sárga muskotály	376	2,75%
16. Rajnai rizling	359	2,63%
17. Leányka	324	2,37%
18. Zöld veltelini	298	2,18%
19. Ottonel muskotály	293	2,14%
20. Kékoportó	270	1,98%
(nincs)	2 307	16,88%

7

Ez a dia két szempontból rangsorolja a forgalomba hozott borászati termékek címkéjén feltüntetett szőlőfajtákat.

A baloldali ábrán mennyiség szerint, a jobboldali ábrán pedig a bortételek szerint helyeztük ezeket csökkenő sorrendbe. Megjegyzem, mindkét szempont alapján a fajtajelölés nélküli borászati termékek vannak relatív többségben. Ezek jellemzően nagy mennyiségben kerülnek forgalomba. A listák elkészítése során nem tettem különbséget aközött, hogy egy fajta egy bortételben 100%-ban vagy más fajtákkal együtt van jelen. Ezért az arányok összesítése 100%-nál magasabb értéket ad.

Fajták és eredetvédelem (2022.)

OEM/OFJ	Terület (ha)	Hasonlóság	Koncentráció	OEM/OFJ	Terület (ha)	Hasonlóság	Koncentráció
Badacsony	1 080	36	26	Mátra	5 467	62	7
Balaton	7 964	60	8	Monor	307	64	9
Balatonboglár	3 367	57	7	Mór	411	37	9
Balaton-felvidék	638	47	19	Mura	20	46	16
B.füred-Csopak	1 733	49	18	Nagy-Somló	385	40	17
Balatonmelléki	9 979	62	7	Neszmély	879	47	10
Bükk	706	57	10	Nivegy-völgy	246	25	100*
Csongrád	637	68	21	Pannon	6 896	71	9
Csopak	112	26	90	Pannonhalma	552	57	10
Debrői Hárslevelű	524	29	22	Pécs	504	66	6*
Duna	11 106	68	17	Soltvadkert	98	3	100*
Dunántúli	19 849	77	6	Somló	282	33	26
Duna-Tisza közí	22 255	79*	12	Sopron/Ödenb.	1 331	65	25
Eger	5 419	72	9	Sümeg	10	48	31
Etyek-Buda	1 582	53	7	Szekszárd	2 088	66	15
Etyeki Pezsgő	266	23	33	Tihany	50	61	29
Felső-Magyaró.	17 307	70	7	Tokaj	5 156	30	47
Hajós-Baja	1 366	68	20	Tolna	1 993	73	8
Izsáki Arany Sárf.	152	1*	100*	Villány	2 313	55	11
Káli	381	43	17	Zala	455	56	7
Kőszeg	89	65	17	Zemplén	5 240	30	45
Kunság	10 189	66	15	ÖSSZESEN	60 161	100	5

8

Ez a dia a földrajzi árujelzőink (oltalom alatt álló eredetmegjelöléseket és földrajzi jelzéseket) fajtaszerkezetét mutatja be. A hasonlóság (RHI) azt mutatja, hogy mennyire hasonlít az országos fajtaszerkezethez az adott földrajzi árujelző fajtaszerkezete.

Bordó színnel jelöltem a legfelső negyedbe tartozó hasonlóság és a legalsó negyedbe tartozó koncentráció adatokat, míg késsel a legalsó negyedbe tartozó hasonlóság és a legfelső negyedbe tartozó koncentráció adatokat. Csillaggal jelöltem a minimum és a maximum értékeket.

Megjegyzés:

- A területi átfedések miatt az adatok nem összesíthetők, az összesen sor az ország teljes szőlőterületét mutatja.
- Az egyes földrajzi árujelzők területe a termékleírásban engedélyezett szőlőfajták összterületét jelenti. Ennek megfelelően bár a Kunsági borvidék szőlőterülete 19 731 ha, a Kunság elnevezéssel forgalomba hozható borok termeléséhez 10 189 ha szőlő termését lehet felhasználni.

Hogyan tovább?

1. rendelkezésre áll+van termelési tapasztalat
2. Magyarországon elterjedt
3. egyedinek számít az EU-ban/a világban

Fajta	Terület (ha)	Forgalomba hozott (hl)	Forgalomba hozott (db)	Domináns OEM/OFJ	FII (HU/EU)	FII (HU/Bv)	Bv. toplista helyezés	% EU	% Bv.
1. Kékfrankos	7 312	193 740	1 816	10	21,33	28,46	1.	45%	43%
2. Olasz rizling	3 235	108 014	1 217	12	7,59	9,61	3.	16%	15%
3. Furmint	3 510	89 318	878	3	41,33	57,66	1.	87%	87%
4. Cabernet sauvignon	2 216	97 835	904	9	1,21	0,67	14.	3%	1%
5. Merlot	2 153	134 601	1 025	10	0,54	0,53	14.	1%	1%
6. Csereszegi fűszeres	3 855	84 778	442	2	47,46	66,21	1.	100%	100%
7. Irsai Olivér	2 501	110 292	631	7	47,46	56,62	1.	100%	86%
8. Chardonnay	2 159	94 347	700	12	1,32	0,85	13.	3%	1%
9. Cabernet franc	1 433	49 491	611	8	1,61	1,87	5.	3%	3%
10. Sauvignon blanc	961	136 832	1 329	6	0,96	0,54	16.	2%	1%
11. Hárslevelű	1 467	45 514	421	3	47,46	65,58	1.	n.a.	n.a.
12. Szürkebarát	1 797	144 589	379	8	2,40	2,17	7.	5%	3%
13. Pinot noir	1 146	69 844	516	10	0,96	0,69	13.	2%	1%
14. Bianca	5 711	90 472	97	0	47,34	33,21	1.	100%*	50%
15. Zweigelt	1 260	48 969	400	10	8,92	12,40	2.	19%	19%
16. Zöld veltelíni	1 378	64 197	298	4	3,45	4,78	4.	7%	7%
17. Rajnai rizling	1 120	36 633	359	8	1,75	1,59	11.	4%	2%
18. Aletta	2 116	36 078	42	0	47,46	66,21	1.	100%	100%
19. Ottonel muskotály	1 127	40 078	293	5	5,77	6,67	4.	12%	10%
20. Sárga muskotály	905	33 614	376	1	1,26	1,52	11.	3%	2%

9

A táblázat a szőlőterület és a forgalomba hozatali adatok alapján helyezi sorrendbe a szőlőfajtákat. A táblázatban félkövérrel szerepelnek azok a fajták, amelyek országosan elterjedtek, nagy mennyiségben rendelkezésre állnak, és egyedinek számítanak az EU-ban és a Borvilágban. Normál betűstílusban szerepelnek azok a fajták, amelyek részben teljesítik ezeket a feltételeket, és szürkével, amelyek alig.

Konklúzióként megállapítható, hogy a magyarországi fajtaszerkezet (nemzetközi összehasonlításban) szétaprózódottnak és közepesen egyedinek számít, ugyanakkor így is lehetséges olyan fajtákat találni, amelyekre marketingkommunikáció építhető.

Ezek a fajták relatíve nagy mennyiségben elérhetőek itthon (léteznek, létezik hozzájuk kapcsolódóan termelési tapasztalat), a bor világpiacán egyedinek számítanak, sőt, termelésükben, művelésükben, a termésükből való borkészítésben Magyarország világszinten is fontos szereplő. Ezek a fajták országosan elterjedtek (tehát nem csak egy-két termőhelyen vannak jelen nagy mértékben), ennek megfelelően jól reprezentálhatják az országot. Végül

pedig ezek a fajták jól kapcsolódnak a földrajzi árujelzőkhöz is, így a marketingkommunikáció fókuszusa a későbbiekben hitelesen áttehető a földrajzi árujelzőkre, azaz eredetvédelmi alapokra.

Köszönöm a megtisztelő figyelmüket!

